

УДК 330.366

DOI 10.32342/2074-5362-2017-1-22-10

К.А. Удовиченко

ЩОДО ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ЗА УМОВ ДОСЯГНЕННЯ РІВНОВАГИ

Розглянуто напрями державної політики щодо забезпечення економічного зростання національної економіки. Досліджено позицію України за Індексом глобальної конкурентоспроможності й передумови формування політики стосовно зростання основних економічних показників. Проаналізовано тенденції змін попиту та пропозиції. Запропоновано два напрями формування політики забезпечення економічного зростання національної економіки за умов досягнення рівноваги: структурна й стабілізаційна.

Ключові слова: національна економіка, економічне зростання, політика, рівновага, попит, пропозиція, індекс конкурентоспроможності.

Вступ. Сьогодні питання забезпечення достатності економічного розвитку країни є як ніколи актуальними. Посилення конкуренції серед господарюючих суб'єктів, конвергенція їх розвитку, вплив світових тенденцій зумовлюють необхідність пошуку шляхів пристосування до реалій сьогодення за рахунок вироблення політики економічного зростання.

Проблеми зазначеного процесу розглядаються вченими і практиками, серед яких: В.Ф. Савченко [4], В.І. Садик [5], Л.Є. Сімків [6], Н.Я. Скірка [7], І.О. Стеблянко [8], О.Г. Ткаченко [10], І. М. Червяков [12] та ін.

Однак за безлічі різних підходів і розробок залишаються проблеми визначення політики забезпечення економічного зростання, що потребують спеціального аналізу.

Метою статті є обґрунтування положень щодо формування політики держави, яка забезпечує економічне зростання національної економіки за умов досягнення рівноваги.

Основні результати. Одним з перших етапів розв'язання проблеми є встановлення однакових підходів до розуміння категорій, з якими буде реалізована та чи інша економічна політика. Це стосується, перш за все, тлумачення поняття «економічне зростання».

За Стратегією сталого розвитку України на період до 2030 року [9] економічне зростання розглядається як збалансоване досягнення визначених параметрів розвитку економіки, що базується на ефективному використанні ресурсів, і створенні конкурентоспроможної економіки.

У Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» [11], де виокремлено базові показники для їх досягнення, визначено однією з цілей: сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню.

Існують інші думки щодо значення і механізмів досліджуваної категорії, які відрізняються підходами до реалізації, однак їх поєднує те, що, безсумнівно, економічне зростання – важливий фактор розвитку національного господарства країни. Л.Є. Сімків стверджує, що економічне зростання як

умова розвитку пов'язане з позитивною динамікою реального валового внутрішнього продукту на душу населення та формуванням таких умов, які забезпечують якість життя населення [6].

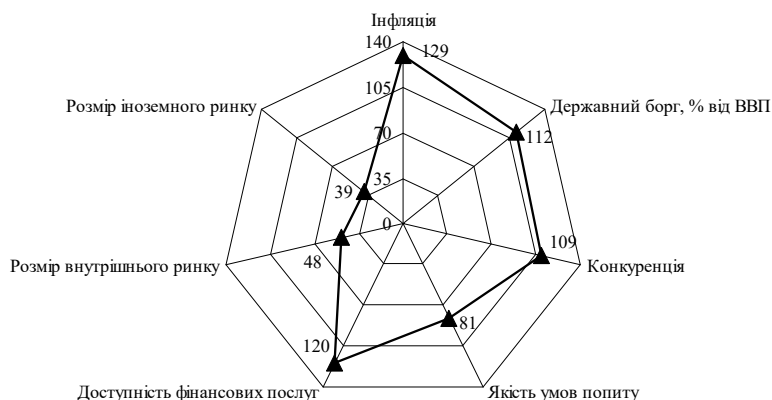
І.М. Червяков вказує на різницю між стійким зростанням економіки та її стійким розвитком [12]. Зростання забезпечується за рахунок плюсового зростання економіки. Інші автори [4–5; 7–8; 10] пропонують своє бачення економічного зростання, позитивні та негативні його наслідки.

Спираючись на наш досвід, вважаємо, що економічне зростання є комплексом заходів, реалізація яких забезпечує збалансований розвиток секторів національної економіки з метою побудови її раціональної структури, досягнення відповідності попиту і пропозиції та їх рівноваги за рахунок модернізації на основі досягнень науково-технічного прогресу й виробничих відносин за нової їх якості [3].

Чи має Україна можливість досягти економічного зростання в найближчий перспективі, можна стверджувати, зокрема, після аналізу її позиції за Індексом глобальної конкурентоспроможності. Так, у 2017 р. Україна зайняла 81-шу позицію серед 137 країн, які підлягали індексації [2]. Це на чотири позиції вище порівняно з 2016 р. (85-та позиція серед 138 країн). Хоча в 2015 р. – це було 79-те місце (зі 140 країн), у 2014 р. – 76-те місце (зі 144 країн).

Аналіз групи субіндексів «Основні вимоги» та «Підсилюючі продуктивності» показують, що основні показники рівня розвитку національної економіки та, власне, ті, що зумовлюють її економічне зростання, мають тенденцію до зростання. Макроекономічне середовище покращилося: 2017 р. – 121-ша позиція (із 137), 2016 р. – 128-ма позиція (із 138), 2015 р. – 134-та позиція (із 140). Зростає ефективність ринку товарів (відповідно, позиції 101-ша, 108-ма, 106-та), поліпшується розвиток фінансового ринку (відповідно, позиції 120-та, 130-та, 121-ша), покращується технологічна готовність (відповідно, позиції 81-ша, 85-та, 86-та) за практично незмінного розміру ринку (відповідно, позиції 47-ма, 47-ма, 45-та). При цьому суттєво погіршилися змінні за показником «Ефективність ринку праці» (відповідно, позиції 86-та, 73-тя, 56-та).

Для загального висновку виділимо основні характеристики, важливі для національної економіки України. За значення 137, що показує найменше досягнення (кількість країн, що досліджувалися у 2017 р.), Україна, відповідно, має рівні окремих змінних від 129-ї до 39-ї позиції (рис. 1).

Рис. 1. Передумови економічного зростання економіки України за складовими Індексу глобальної конкурентоспроможності

Отже, з позиції глобалізаційних впливів Україна має передумови для досягнення економічного зростання. Однак, слід розуміти, що загальні економічні показники залежать від досягнень первинних ланок. А в Україні все ще негативно впливають на розвиток бізнесу окремі фактори, зокрема зростання інфляції, наявність корупції, політична нестабільність, занадто складне податкове законодавство, нерозвинена здатність до інновацій, невідповідність інфраструктури тощо [2].

Таким чином, вищевикладене дозволяє дійти висновку, що Україна має достатню базу для підтвердження спроможності економіки до економічного зростання. У зв'язку з цим його забезпечення пов'язане з формуванням відповідної політики. Вважаємо, що політику держави у цьому напрямі слід розглядати з двох позицій:

- як структурну політику, спрямовану на забезпечення економічного зростання за допомогою здійснення структурних перетворень;
- як стабілізаційну політику, що має вирішити основні макроекономічні проблеми (інфляція, безробіття, збитковість діяльності тощо).

Структурна політика розглядається в контексті виявлення таких структурних елементів національної економіки, які слід підтримувати, оскільки вони суттєво впливають на забезпечення економічного зростання.

Слід констатувати, що в період ринкових трансформацій інструментом економічного зростання виступає зміна організаційної форми діяльності. Але розширення меж доходу не дозволяє вивчати взаємодії інститутів і організацій, через що підвищується непристосованість до умов нових трансформацій інститутів та організацій. Відповідно виникає процес зворотного формування, що гальмує процес отримання доходів і спричиняє додаткові витрати. Дослідження показують [3], що в посткризовий період у галузях економіки збитки порівняно з 2010 р. суттєво зросли. Так, найбільше збиткових підприємств у сільському господарстві, їх кількість збільшилася майже втричі. Причиною збитковості, за оцінкою вітчизняних вчених [10], є зниження обсягів виробництва і реалізації низькоконкурентної сільськогосподарської продукції, як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринку, що призвело до зменшення прибутку в аграрній галузі. Те саме можна сказати про кожен галузь. Спостерігається зворотна залежність деградації та інституційної деформації галузей. Одночасно ті самі підприємства, організації та галузі, які є збитковими, підтверджують необхідність зниження рівня виробництва з метою забезпечення розвитку національної економіки в цілому.

Для проведення структурних реформ в Україні необхідно:

- активно використовувати такі джерела фінансування, як довго- і короткострокові кредити комерційних банків; доходи, отримані від емісії цінних паперів, а також пропозиції, що надійшли від приватизації; залучення значних коштів за рахунок розвитку страхових компаній; ефективне використання коштів позабюджетних фондів у разі профіциту тощо;
- оздоровлення фінансів підприємств, що базується на раціональному використанні власних коштів; ведення адекватної до ринкових умов господарювання політики обчислення амортизації; грамотні і вмілі дії на ринку капіталів як активного агента, і споживача, і постачальника ресурсів тощо.

Стабілізаційна політика зазвичай, становить сукупність державних заходів у короткостроковому періоді, спрямованих на підтримку зайнятості населення та рівня оптимальної інфляції.

Аналіз динаміки основних показників у 2010–2016 рр. (табл. 1) [1] демонструє у 2016 р. позитивну зміну валового внутрішнього продукту. Спостерігається зниження чисельності населення. Залишається практично незмінною кількість зайнятих в економіці. Зростає оборот роздрібної торгівлі та індекс споживчих цін. Негативним моментом є від’ємне сальдо зовнішньоторговельного обороту, що посилює імпортозалежність України. Для більш об’єктивних висновків слід аналізувати показники, зокрема валовий внутрішній продукт як основний показник розвитку національної економіки, у приведених цінах.

Таблиця 1

Динаміка основних показників національної економіки України

Показники	2010	2011	2012	2013	2014*	2015*	2016*
Валовий внутрішній продукт у фактичних цінах, млн грн	1120585	1349178	1459096	1522657	1586915	1988544	2383182
Зміна ВВП (% до попереднього року, у постійних цінах 2010 р.)	–	5,5	0,2	0	–6,6	–9,8	2,3
Індекс промислової продукції, %	112,2	108,0	99,3	95,7	89,9	87,0	102,8
Чисельність наявного населення (на 1 січня), тис. осіб	45962,9	45778,5	45633,6	45553,0	45426,2	42929,3	42760,5
Кількість зайнятих в економіці, тис. осіб	20266	20324	20354	20404	18073	16443	16277
Оборот роздрібної торгівлі, млн грн	529883,2	674723,1	804330,8	884203,7	903534,5	1018778,2	1159271,9
Безробітне населення у віці 15-70 років, усього, тис. осіб	1713,9	1661,9	1589,8	1510,4	1847,6	1654,7	1678,2
Індекс споживчих цін, % до попереднього року	109,1	104,6	99,8	100,5	124,9	148,7	113,9
Експорт товарів, тис. дол. США	51430521,6	67594102,7*	67779842,2*	62305927,3*	53901689,1	38127149,7	36361711,2
Імпорт товарів, тис. дол. США	60739969,3	81040530,9*	83135362,0*	75834614,1*	54428716,9	37516443,0	39249797,2

*Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Розглянемо можливості вирішення проблеми зайнятості як одного з найважливіших напрямів стабілізації економіки. Зміна структури зайнятості характерна для України, оскільки ланка відтворювального процесу – обмін – є визначальною. Тому постійне збільшення питомої ваги працездатного населення у сфері торгівлі й послуг як тимчасове вирішення проблеми може розглядатися серед інших. З іншого боку, зростає безробіття, зокрема через приховане працевлаштування без офіційного оформлення. Вбачаємо, що на цьому етапі мале і середнє підприємництво може відіграти суттєву роль у створенні робочих місць за умови державної підтримки.

У цьому сенсі вкладення інвестицій, найчастіше іноземних, для збереження і збільшення робочих місць з метою утримання стабільної ситуації щорічно на рівні 200 млрд грн забезпечить цей процес не менше ніж за 15 років. Тобто для України це занадто довгий шлях, а тому слід розглядати інші важелі стабілізації.

Може бути розглянута пропозиція щодо перепідготовки фахівців, надвиробництво яких за сучасної системи освіти призводить до зростання безробіття.

Іншим важелем стабілізації є зміцнення фінансової політики уряду. У зв'язку з цим виконання двох визначальних планів – державного бюджету та кредитного плану Національного банку України, значно вплинуть на розвиток економіки.

Якщо буде забезпечено відповідні значення зазначених складових макроекономічної стабілізації, можливим буде економічне зростання національної економіки.

За існуючими підходами найбільш впливовими на економічне зростання факторами є універсальні характеристики ринку: попит та пропозиція.

Залишаються полемічними питання щодо досягнення рівноваги між ними. За різними поглядами рівновагу розглядають як стан національної економіки за умови узгодженості відповідності попиту і пропозиції.

У подальшому, базуючись на визначеннях П. Самуельсона, розглянемо питання щодо розробки ринкового механізму забезпечення пропорцій, які встановлюють ринкову рівновагу за можливості економіки самостійно регулювати відхилення від урівноваженого стану.

Висновки. Таким чином, за результатами дослідження нами зроблено висновок, що Україна може на шляху трансформаційних перетворень забезпечити економічне зростання. Таке забезпечення можливе у разі реалізації державної політики щодо структурних зрушень і стабілізаційних заходів. Першочерговим завданням стає макроекономічна стабілізація, серед шляхів досягнення якої є фінансова стабільність, зниження інфляції, зменшення від'ємного сальдо зовнішньоторговельного балансу, подолання безробіття та ін. За умови економічної рівноваги між виробництвом і споживанням, попитом і пропозицією для України стає можливим економічне зростання національної економіки.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Позиція України в рейтингу країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності 2017–2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2>
3. Ревіка К.А. Особливості дослідження і вимірювання структурних змін в економіці / К.А. Ревіка // Розвиток економічних методів управління національною економікою та економікою підприємства: зб. наук. праць Дон. держ. ун-ту упр. – Донецьк: ДонДУУ, 2014. – Вип. 282. – С. 154–163.
4. Савченко В.Ф. Економічне зростання: теоретичне підґрунтя та ситуація в Україні / В.Ф. Савченко, К.М. Катрушенко // Науковий вісник ЧДІЕУ. Серія 1: Економіка. – 2010. – № 4 (12). – С. 16–23.
5. Сацик В.І. Якісне економічне зростання в Україні: сучасний стан і шляхи забезпечення / В.І. Сацик // Ефективна економіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=485>
6. Сімків Л.Є. Економічне зростання як індикатор якості економічних реформ / Л.Є. Сімків // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка». – 2015. – Вип. 2 (4), ч. 1. – С. 66–70.
7. Скірка Н.Я. Особливості дослідження структури національної економіки / Н.Я. Скірка // Науковий вісник НЛТУУ: збірник науково-технічних праць. – Львів: НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.4. – С. 286–292.
8. Стеблянюк І.О. Програмно-цільове управління в системі стійкого розвитку національної економіки / І.О. Стеблянюк // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 20. – С. 38–42.
9. Стратегія сталого розвитку України на період до 2030 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ua.undp.org/content/dam/ukraine/docs/.../UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf
10. Ткаченко О.Г. Концептуальні особливості системно-структурного розвитку зовнішньоекономічної сфери національного господарства / О.Г. Ткаченко // Економічний простір. – 2013. – № 77. – С. 54–63.
11. Цілі сталого розвитку 2016–2030 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholitia/tsili-staloho-rozvytku>
12. Червяков І.М. Економічний розвиток, економічне зростання і фактори, які стримують економічне зростання України / І.М. Червяков // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 6. – С. 99–102.

References

1. Ofitsijnyj sajт Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 10 September, 2016).
2. Pozytyiia Ukrainy v rejtynhu krain svitu za Indeksom hlobal'noi konkurentospromozhnosti 2017-2018. Available at: <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2> (accessed 28 September, 2017).

3. Revika, K.A. (2014). *Osoblyvosti doslidzhennia i vymiriuvannia strukturnykh zmin v ekonomitsi* [Features of research and measurement of structural changes in the economy]. *Rozvytok ekonomichnykh metodiv upravlinnia natsional'noi ekonomikoii ta ekonomikoii pidpriemstva: zb. nauk. prats' Don. derzh. un-tu upr.* Donets'k, *DonDUU*, issue 282, pp. 154-163.
4. Savchenko, V.F., Katrushenko, K.M. (2010). *Ekonomichne zrostannia: teoretychne pidgruntia ta sytuatsiia v Ukraini* [Economic growth: the theoretical background and the situation in Ukraine]. *Naukovyy visnyk ChDIEU. Serii 1: Ekonomika*, no. 4 (12), pp. 16-23.
5. Satsyk, V.I. *Yakisne ekonomichne zrostannia v Ukraini: suchasnyj stan i shliakhy zabezpechennia. Efektyvna ekonomika*. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=485> (accessed 01 August, 2016).
6. Simkiv, L.Ye. (2015). *Ekonomichne zrostannia iak indykator iakosti ekonomichnykh reform* [Economic growth as an indicator of the quality of economic reforms]. *Naukovyy visnyk Mukachivs'koho derzhavnoho universytetu. Serii Ekonomika*, issue 2 (4), Part 1, pp. 66-70.
7. Skirka, N.Ya. (2013). *Osoblyvosti doslidzhennia struktury natsional'noi ekonomiky* [Features of the study of the structure of the national economy]. *Naukovyy visnyk NLTUU: zbirnyk naukovo-tekhnichnykh prats'.* L'viv, *NLTU Ukrainy*, issue 23.4, pp. 286-292.
8. Steblianko, I.O. (2015). *Prohramno-tsil'ove upravlinnia v systemi stijkoho rozvytku natsional'noi ekonomiky* [Program-target management in the system of sustainable development of the national economy]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 20, pp. 38-42.
9. *Stratehiia staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku*. Available at: www.ua.undp.org/content/dam/ukraine/docs/.../UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf? (accessed 26 October, 2016)
10. Tkachenko, O.H. (2013). *Kontseptual'ni osoblyvosti systemno-strukturnoho rozvytku zovnishn'oekonomichnoi sfery natsional'noho hospodarstva* [Conceptual Peculiarities of System and Structural Development of the Foreign Economic Sphere of the National Economy]. *Ekonomichnyy prostir*, no. 77, pp. 54-63.
11. *Tsili staloho rozvytku 2016-2030*. Available at: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku> (Accessed 01 October, 2016).
12. Chervikov, I.M. (2015). *Ekonomichnyy rozvytok, ekonomichne zrostannia i faktory, iaki strymuiut' ekonomichne zrostannia Ukrainy* [Economic development, economic growth and factors hindering Ukraine's economic growth]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 6, pp. 99-102.

Рассмотрены направления государственной политики по обеспечению экономического роста национальной экономики. Исследована позиция Украины по Индексу глобальной конкурентоспособности и предпосылки формирования политики по росту основных экономических показателей. Проанализированы тенденции изменений спроса и предложения. Предложены два направления формирования политики обеспечения экономического роста национальной экономики при условии достижения равновесия: структурная и стабилизационная.

Ключевые слова: национальная экономика, экономический рост, политика, равновесие, спрос, предложение, индекс конкурентоспособности.

The directions of state policy to ensure economic growth of the national economy are considered. The position of Ukraine on the Global Competitiveness Index and the prerequisites for the formation of a policy on the growth of basic economic indicators are examined. The tendencies of changes in demand and supply are analyzed. Two directions for the formation of a policy for ensuring economic growth of the national economy are proposed, provided that equilibrium is achieved: structural and stabilization policy.

Key words: *national economy, economic growth, policy, equilibrium, demand, supply, competitiveness index.*

Одержано 11.05.2017.